



STORTINGET

Representantforslag 144 S

(2023–2024)

fra stortingsrepresentantene Rasmus Hansson, Lan Marie Nguyen Berg og Une Bastholm

Dokument 8:144S (2023–2024)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Rasmus Hansson, Lan Marie Nguyen Berg og Une Bastholm om å starte forhandlinger med EU om forslag til medlemskapsavtale som legges fram for folkeavstemning

Til Stortinget

Bakgrunn

Norge, EU og verdenssituasjonen er sterkt endret siden folkeavstemningen om EU i 1994. En stadig større del av det norske folk, og snart et flertall, deltok ikke i 1994-avstemningen. Forslagsstillerne mener det er både politisk fornuftig og demokratisk riktig at folket får ta stilling til eventuelt norsk EU-medlemskap basert på en virkelighetsbeskrivelse som reflekterer tiden man lever i nå. Forslaget har samtidig til hensikt å bidra til en aktiv og en informert offentlig debatt om EU-spørsmålet fram mot folkeavstemningen.

Forslagsstillerne tar ikke initiativ til å melde Norge inn i EU. Forslaget er at folket skal avgjøre spørsmålet, ved å si ja eller nei til en medlemskapsavtale når et forslag foreligger, på fritt, velinformert grunnlag i en folkeavstemning.

I diverse spørreundersøkelser svarer et flertall i Norge fortsatt nei til EU, selv om det ser ut til å være flertall for EU-medlemskap blant dem under 30 år. Felles for alle som svarer er imidlertid at grunnlaget i stor grad fortsatt er EU-avstemningen i 1994. Det foreligger lite fakta om hva et EU-medlemskap kan innebære i dag. Dette gjelder også det politiske miljøet. Uansett ut-

gangsholdning i EU-spørsmålet bør det være i alles interesse at forutsetningene for Norges forhold til landets suverent største og viktigste politiske partner og samfunns- og handelspartner blir oppdatert og avklart bedre.

Folkeavstemningen om EU-medlemskap i 1994 fant sted i en tid da Europa og verden så fram mot mer fred, stabilitet og åpenhet. Tiår med kald krig var avsluttet. Undertrykte land i Øst-Europa startet reisen mot frihet, demokrati og velstand. Det virket som at Russland tok skritt mot mer åpenhet og samarbeid. Internasjonale markeder var åpne og et stykke på vei styrt av enighet om behov for felles reguleringer. Trenden i det globale sør gikk i retning av mer demokrati og respekt for menneskerettigheter. Erkjennelsen av de globale klima- og miljøproblemene var begynt å få fotfeste, men var ingen førende politisk kraft. Globalt styrende kommunikasjonssystemer og teknologier fantes knapt.

Det ga mening å se for seg at et lite land som Norge i en slik verden kunne spille en selvstendig, konstruktiv rolle, i samarbeid med alle, uten bindinger til regionale allianser og rikmannsklubber. Det ga mening å se for seg at et troverdig solidarisk demokrati som Norge kunne ta en lederrolle i utvikling av politikk for de nye globale utfordringene mot livsgrunnlaget: klima, miljø og utvikling av en grønnere økonomi.

Siden folkeavstemningen har Norge spilt en god rolle som formidler og tillitsbygger i flere internasjonale saker, men få vil hevde at Norge har noen lederrolle i utvikling av politikk på nye områder eller i samarbeid med framvoksende økonomier og det globale sør. Norge markerer seg primært som et svært rikt og oljedominert land. Innenlands er strukturelle utfordringer som økonomiske forskjeller og sentralisering snarere økt enn svekket siden folkeavstemningen. Lite taler for at

den seirende nei-sidens hovedmål i 1994, å bygge et grønnere og mer rettferdig “annerledesland”, er oppnådd. Landbruk var blant hovedargumentene til nei-siden i 1994, men antall gårdsbruk i Norge er halvert siden slutten av 1990-tallet. EUs fiskeripolitikk, et annet nei-argument, er blitt likere den norske og har fått mindre betydning etter at Storbritannia forlot EU.

De siste få årene er en relativt unipolar verden erstattet av minst tre hovedpoler, hvorav EU er den ene. Russlands overfall på Ukraina har tvunget Europa og NATO over i en krigspreget politikk, som også påvirker forholdet til resten av verden. USA er blitt tiltakende uforutsigbar som alliert og internasjonal aktør. Blir Trump president, står Norge og Europa kanskje i en dramatisk ukjent og usikker situasjon. Israels ekstreme krig i Gaza svekker samholdet mellom, og den moralske autoriteten til, de vestlige demokratiene. Mindre eksponerte, men like grusomme konflikter andre steder skaper økt regional ustabilitet. Et autoritært Kina bruker økonomisk og militær styrke mer offensivt internasjonalt. India og det globale sør definerer seg mer uavhengig av vestlig politisk og økonomisk hegemoni, og autoritære tendenser øker. Privateide eller statsstyrte globale kommunikasjonsteknologier utfordrer frie medias uavhengighet og svekker kontrollen over hva som er fakta og hva som er desinformasjon. Kunstig intelligens og ny genteknologi gir en kombinasjon av muligheter og utfordringer som overskrider nasjonale styringsmuligheter. Viktige lyspunkter er til dels anti-autoritær utvikling i deler av Sør-Amerika og Sørøst-Asia og, fremfor alt, at FN ser ut til å bestå som et system alle fortsatt forholder seg til, og som forblir en svært viktig arena der også små land kan kommunisere og bli hørt.

Muligheten for små land til å ivareta sine interesser og å bidra konstruktivt i internasjonal politikk, blir likevel først og fremst svekket i en verden med mer makt-kamp mellom store aktører. Sterk økonomi gir fortsatt Norge en del handlefrihet, men Norge vil åpenbart ikke være i stand til å ivareta egne interesser alene overfor store internasjonale utfordringer. Nye typer internasjonalt samarbeid vil tvinge seg fram.

Samarbeid betyr per definisjon å gi andre medbestemmelse. Jo viktigere samarbeidstema, desto mer nødvendig er det at samarbeidet er forpliktende. For en nasjon er forpliktende samarbeid ensbetydende med å avgi et visst monn av selvråderett eller suverenitet, i bytte mot å bli del av enheter som er sterke nok til å håndtere saker av stor viktighet for den enkelte nasjon. EU er den nærmeste, og på mange områder eneste, store enheten Norge kan samarbeide med i slike spørsmål. I europeisk sikkerhetspolitikk, i politikk som gjelder klima og miljø, internasjonal økonomi, skatt og forholdet til globale selskaper og saker om globale teknologier, er det vanskelig å se alternativer til forpliktende samarbeid med EU.

Norge er for lengst tilknyttet EU med sterke forpliktelser og avgivelse av selvråderett i EØS-avtalen. Gjennom avtalen overlater Norge til EU og EUs medlemsland å utforme stadig mer av norsk regelverk. Nye lover og regler fra EU som i praksis er uberørt av Storting og regjering, inkorporeres hele tiden i Norge. EØS-avtalens formål er å gi adgang til EUs indre marked for norsk næringsliv, fordi det er avgjørende for norsk økonomi. Det går en diskusjon om hvorvidt EØS-avtalen kan erstattes med andre handelsavtaler, men EU vil uansett bestemme regelverket for sitt eget marked. Norge vil uansett måtte etterleve dette regelverket for å få tilgang til markedet. Så lenge Norge ikke også er EU-medlem og deltar i utformingen av EUs politikk vil dagens suverenitetsavståelse uten demokratisk medvirkning bestå.

Lover og regler som Norge mottar gjennom EØS, er ofte mer ambisiøse og avanserte enn Norges eget lovverk. De er produkter fra et stort politisk verksted med stor fagkompetanse. På flere områder ligger norsk politikk tydelig bak EUs utvikling, dels fordi norsk politikk avventer politikkutvikling i EU i stedet for å produsere egen politikk. I tillegg til det demokratiske underskuddet bidrar dermed EØS-avtalen til politisk passivitet i Norge. Som EU-medlem ville Norge hatt medbestemmelse i EU-politikk som angår Norge, og deltatt direkte i Europas politiske verksted.

Forslagsstillerne viser i denne forbindelse til at regjeringen har nedsatt et utvalg som skal vurdere erfaringene med EØS-avtalen samt erfaringene Storbritannia, Sveits og Canada har fra sitt avtalebaserte samarbeid med EU. Forslagsstillerne registrerer at regjeringen ikke har bedt utvalget om å vurdere konsekvensene av det mest åpenbare alternativet til EØS: Medlemskap.

EU er i dag den eneste økonomiske og politiske makten som har mulighet til å motsvare USA, Kina og Russland internasjonalt. EU har blant annet tatt en ledende rolle i å få politisk kontroll over kommunikasjonsteknologi, kunstig intelligens og ny bioteknologi og arbeider for mer politisk kontroll over internasjonale skattesystemer. EU er globalt ledende i å utvikle ny politikk for klima og miljø, forpliktet til demokrati og med mål om mer rettferdig fordeling. I 1994 hadde EU 12 medlemsland. Nå er det 27. Blant annet er tre tidligere høyrediktaturer og foreløpig 11 tidligere kommunistdiktaturer løftet inn i frihet, demokrati og velstand. Flere land banker på fordi befolkningen ser EU som en garantist for demokrati og velstand som de vil være del av. EU viser vilje til å motstå autoritære tendenser i egne medlemsland. Framfor alt har EU, etter Russlands overfall på Ukraina, med stor kraft tatt rollen som frihetens og demokratiets bolverk i Europa. Sammenlignet med verdens andre store aktører er dagens EU et anstendig politisk prosjekt.

Norsk EU-debatt har til nå handlet mye om konsekvenser for norske næringsinteresser og ressurser.

Dagens EU er imidlertid langt mer av et ideologisk og verdibasert prosjekt enn det var i 1994. Et privilegert land som Norge, med høye idealer, kan ikke forholde seg til EU bare på basis av økonomisk resultat. Vi må også spørre oss hva vi selv vil bidra til og være del av. Når europeere dør i kampen for de mest grunnleggende idealer, bør Norge diskutere om vi bidrar nok ved å bare være handelspartner med EU. Norge har ressurser og kvaliteter som kan tilføre EU mye og gjøre EU bedre og sterkere.

Når vår verden går gjennom store endringer, må norsk politikk svare. Finland og Sverige besvarte Russlands overfall på Ukraina med et dramatisk skifte fra inngrodd nøytralitet til NATO-medlemskap på få måneder, og folket deltok i skiftet. Danmark snudde og gikk inn i EUs forsvarssamarbeid. Folk og politikere i våre nærmeste naboland var villige til å tenke helt nytt i en helt ny situasjon.

For Norge bør det være like opplagt at dette er tiden for å vurdere forholdet til EU på nytt. Å slå fast at nord-

menn aldri mer skal få ta stilling til EU-medlemskap, er politisk uholdbart. Å hevde at EU-spørsmålet ikke er modent for ny debatt i Norge, står i sterk kontrast til endringene i verden rundt oss. At en EU-debatt kan bli polariserende, er ikke et tilstrekkelig argument for å avskjære folk fra en ny og informert diskusjon om EU-medlemskap.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen ta initiativ til forhandlinger med EU om et forslag til en avtale om vilkårene for norsk medlemskap. Prosessen skal være åpen og sikre at folket holdes informert. Et endelig utkast til avtale skal legges fram for folkeavstemning.

10. april 2024

Rasmus Hansson

Lan Marie Nguyen Berg

Une Bastholm

